

Újraolvasás

Balázs Attila: *Vágyak gyűjteménye*. Palatinus, Budapest, 2005

Balázs Attila *Vágyak gyűjteménye* című új könyve arra ad egy lehetséges választ, hogyan is ment végbe az egykori *Új Symposion* szellemi folyóirattá való absztrakciója, azaz, hogyan is lett a mozgalomból stílus a világkép és a forma értelmében. A szerző könyvében huszonöt év erotikus prózaterméséből ad válogatást, ami elég idő arra, hogy egy-egy motívum az életmű meghatározó stíluselemévé váljon. Az erotika kezdetben egyféle polgárpukkasztó attitűd volt Balázsnál, hogy Bataille beható tanulmányozása és fordítása után az írás határainak kiszélesítésévé nőjön, ami Nadas Péter *ars poeticájának* is egyik alapeleme. Balázs Attila erotikája azonban nem tragikus, hanem könnyed, játékos. Pajzán történetei a létezés központi figurájává avatják Erőszt, aki az évek során nem öregszik, mindvégig gyermeki marad. Innen ered aztán infantilis játszadozása a genitáliákkal, melyek az élet kapui is egyben.

Az *Új Symposion* botrányt keltő erotikaszámától sok idő telt el a *Vágyak gyűjteményéig*. Azóta az egész vajdasági magyar irodalomtörténet-írás szemlélete megváltozott. Az utóbbi huszonöt év folyamatai azonban még feldolgozásra várnak. Különösen izgalmas kérdés a Magyarországra költözött, Magyarországon (is) publikáló írónk irodalomtörténeti státusa, amelyet egy egész pályautat nyomon követő stílusvizsgálat határozhat meg leginkább. Ebből a szempontból törések és kiteljesedések jellemzik tehát az elmúlt negyed század irodalmi termését, ami alól Balázs Attila életműve sem kivétel. A Sziveri-nemzedék 1983-as feloszlata, majd az azt követő bojkott nemcsak egy folyóirat nélkül maradt irodalom folytonosságában idézett elő katasztrofális törést, hanem egyéni életművek kerültek az elhallgatás peremére. Ki-ki a maga módján boldogulhatott, az irodalom a magánszférába vonult vissza.

A vállalt bojkott miatt '83-tól az elkövetkező nemzedék is jó sokáig nem publikál az *Új Symposionban*. Hendikep volt ez már a kezdeteknél: felzárkózni egy szellemi értelemben vett folyóirathoz, aminek mércéje ugyan volt, orientáció hiányában azonban ugyancsak elhúzódott az új generáció

profivá válásának folyamata. Ilyen körülmények között íródott aztán első tétova kritikám is Balázs Attila *Szerelem, szerelem* (1985) című kisregényéről, amelynek mostani, magyarországi újraközlése a szerző még négy Vajdaságban íródott és öt újabb erotikus szövegével együtt végre meghozta az évek óta várt szakmai elismerést.

Új könyv-e a *Vágyak gyűjteménye*? Lapozgatása egyszerű újraolvasás-e? A válasz mindenképpen a szerkesztésben keresendő. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a magyarországi befogadást sem, melyben Balázs Attila korai erotikája most jut első nyilvánossághoz. A magyarországi olvasó nem tudhat arról sem, milyen nagy hatása volt a '70-es, '80-as években a belgrádi Nolit által kiadott szexológiai lexikonnak, melyet minden akkori és lendő sympós érdeklődéssel forgatott. Balázs újabb szövegei nemcsak számos helyen idézik a lexikont, de egyes grafikai megoldásait egy az egyben át is veszi az író.

A *Vágyak gyűjteménye* tíz prózai szöveget tartalmaz, nem a megírásuk sorrendjében. A válogatásban egyféle szelekció is érvényesül, hisz az író nem mindegyik erotikus szövege került a kötetbe, világképe mégis jól kiolvasható, formailag kerek, lezárt egész. A könyv szerves kötődését az életműhöz Balázs Attila áradó mesélőkedve biztosítja, amelyet akár írói programként is felfoghatunk. Úgy is mondhatnánk, hogy e gyűjtemény Balázs stílusának eredőit mutatja fel, amelyben az erotikus motiváció központi szerepet játszik. Az erotika Nádas Péter-i értelemben egyféle szabadságot jelent kezdetben, amely az átpolitizált hétköznapiokból mutat fel kibúvókat. Az erotikus motívumok felszaporodása aztán az irodalom határainak kiszélesítését eredményezi Balázsnál. Erősz mitológiai értelemben nemcsak szabados bohém, hanem a földi és az égi szféra között közvetítve az élet teljességét hirdeti. A teljesség utáni vágy hajtja Balázs Attila testiségben vergődő hőseit is, akik a nemi aktusban a lét ősi szimbólumait keresik és fedezik föl ismét az irodalom számára.

Jó szerkesztési koncepciónak mutatkozik, hogy a *Szerelem, szerelem* című kisregény a kötet első szövegeként mintegy bevezeti, később pedig értelmezi a *Vágyak gyűjteményét*. Egyféle keretet biztosít ez számára, amelyben a majdhogynem pornográf részek is művészileg igazolt, megemelt helyet kapnak. Így jut el a kamaszfantáziától fűtött regénybeli elbeszélő a különböző szexuális vágyakat kielégítő szerszámokkal való házalásig A negyvenes lábú pincérnő című novellában, mely során az erotika szakértőjévé válik. Érdekes, hogy az író könyvében nőnemű elbeszélőt is alkalmaz, teljessé téve ezáltal a különben nem mindentudó pozícióját: a Kiscsengő a kapu fölött című elbeszélésben egy fiatal özvegyasszony homoerotikus vágyainak kialakulásáról és gyászos beteljesüléséről kapunk „hiteles” beszámolót. A nő-vér, fi-vér című szövegben Balázs Attila mint az

erotika teoretikusa mutatkozik meg. Szakértelemmel nyomoz Napóleon középső húga nimfomániájának rejtélye után, miközben kitalált és valós forrásokra hivatkozik. A mintegy negyvenoldalmi szöveg a kötet egyik leg-sikeresebb írása, melyben Balázs ismert képzelőereje a pszichopatológiai tényekkel találkozva a legmesszebbre szárnyal. Az áltudományos mű egy-féle *ars erotica* is, amely bepillantást enged az író műhelytitkaiba. A nagy-politika háttérében meghúzódó, cseppet sem mellékes, apró erotikus tények „kutatásával” Balázs Attila nem illúzióromboló, hanem ellenkezőleg, a történelem teljességének irodalmi látszatát teremti meg, szemben a politikával, amely mindig is csak egyoldalú, egysíkú, egyhúrú lehet. Az író fegyvere azonban nem e rebellió, hanem a humor, a játék. Az irónia egy sajátos formáját fejleszti ki, amellyel aztán a férfikorba érven mutat fel eredményeket. A *Mindig* című szövege két vallomást tartalmaz Juhász Gyula és Domonkos István kapitális verseinek nyomán. A segítségül hívott formával az „örök nő” utáni vágyat ironizálja Balázs, amely mindig is beteljesületlen, félresikerült, hiábavaló. A rezignáció Balázs Attila erotikáját sem kíméli meg ezúttal. Az író ugyan játékosan küzd éveinek szaporodásával, felhalmozott tapasztalatai azonban érett férfira utalnak.

Balázs Attila még a Vajdaságban írt (*Szerelem, szerelem; Világ, én ma felébredtem; Illető bácsi; Közjáték Irmával [XXX!]; A Fatökű Dulits és 7 gyermeke*) és a már Magyarországon született szövegei (*Nő-vér, fi-vér; Kis-csengő a kapu fölött; Mindig; Báránpipi aranyhajjal; A negyvenes lábú pincérnő*) között nincs stílustörés. Ami nemcsak a jó szerkesztés, hanem az író kitartásának eredménye. A *Vágyak gyűjteménye* egyféle kiteljesedése annak, amit Balázs még az *Új Symposion*ban kezdett el, majd a bojkott idején folytatott, hogy Magyarországra költözve befejezze azt. Az erotika nála világkép és forma is egyben, amely irodalomtörténetileg az egykori *Új Symposion* stílussteremtő erejét igazolja. Nem beszélhetünk ugyan a symposionisták közös stílusáról, törekvéseik azonban valami egységes felé irányultak. Irodalmat „csináltak”, amire szívesen emlékezünk. Ebben az értelemben Balázs Attila erotikája egyféle posztavantgárd-nosztalgia, amit ha folytatni nem is, de tanulságait megszívlelni máig lehetséges.